

گرد و غبار و آلودگی هوا

سخنرانان:

دکتر علی درویشی بلورانی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران و مشاور فائو در گردوغبار)
دکتر جمال محمدولی سامانی (مدیر گروه مطالعات آب مرکز پژوهش‌های مجلس شورای
اسلامی)

اعضای پنل:

دکتر علی محمد طهماسبی بیرگانی (مشاور رئیس سازمان حفاظت از محیط زیست و دبیر ستاد
مقابله با گردوغبار)
دکتر سید محمدتقی رئیس‌السادات (دبیر انجمن ژئوپلیتیک ایران)

دبیر جلسه:

دکتر علی متوسلی (عضو هیئت علمی موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی)

۱۴۰۱/۰۶/۲۱

مطالب مندرج در این گزارش منحصرا گفته‌های سخنرانان است و به هیچ وجه منعکس‌کننده
نظر موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی نیست.

نکات اصلی

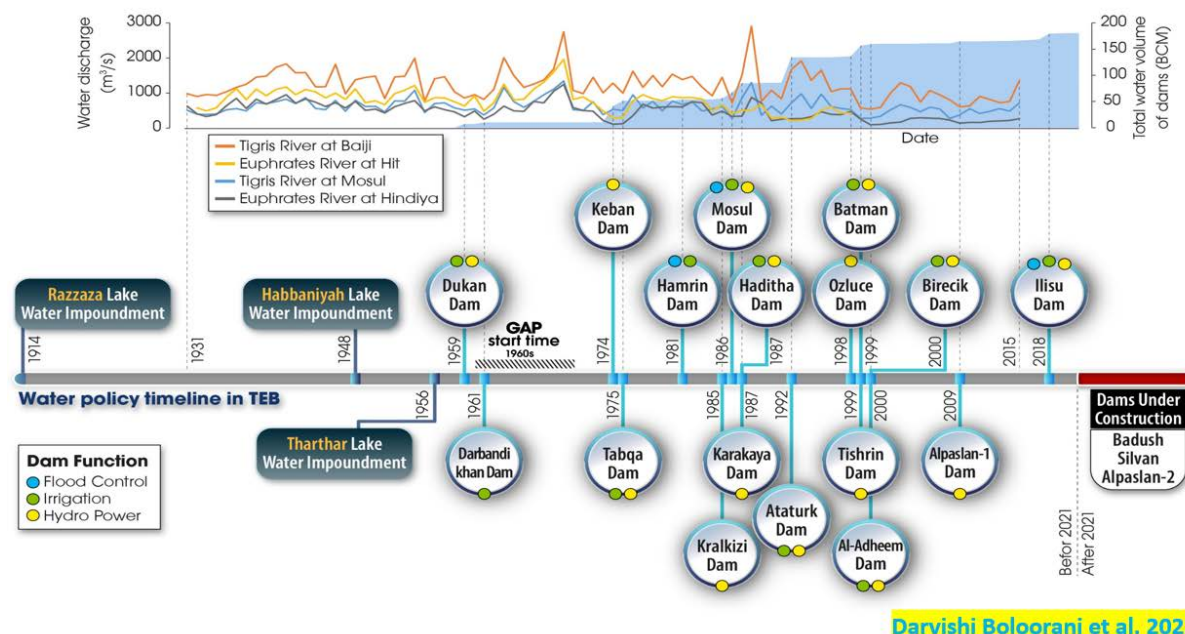
- گردوغبار یک پدیده جهانی است. کمربند گردوغبار از شرق دور شروع شده، در آسیا و آفریقا امتداد پیدا کرده و تا آمریکا هم می‌رود. در دهه‌های اخیر، به دلیل دگرگونی‌های اقلیمی، خشکسالی‌های پیاپی، تغییر الگوی بارش، ناکارآمدی مدیریت منابع آب، افت سطح آب آبخوان‌ها، سدسازی و تغییر مسیر رودها، محیط‌زیست بسیاری از جوامع به ویژه کشورهای خشک و نیمه‌خشک به شدت دچار آسیب شده و هزینه‌های کلان جانی و مالی بر این کشورها تحمیل کرده است.
- در ایران نیز حدود ۲۰ استان با پدیده گردوغبار درگیر هستند. بیشتر طوفان‌های گردوغبار در غرب و جنوب غرب کشور از کانون‌های گردوغبار در کشورهای عراق، سوریه و عربستان سرچشمه می‌گیرند. این کشورها عموماً دچار جنگ و بی‌ثباتی‌های داخلی هستند و این مسئله مانع ایجاد یک اراده منطقه‌ای برای مقابله با این پدیده شده است.
- راهکارهای مدیریتی و حاکمیتی پیشنهادی برای مقابله با گردوغبار عبارتند از: ۱- تصمیم‌سازی فرامرزی در راستای کنترل کانون‌ها (وزارت خارجه، سازمان محیط‌زیست و سازمان‌های بین‌المللی) با تمرکز بر غرب و جنوب غرب کشور، ۲- بررسی و اجرای راه‌های کاهش آثار و آسیب‌های طوفان‌ها در بخش‌های سلامت، اجتماعی، اقتصادی و غیره (همزمان با برنامه کنترل کانون‌های گردوغبار)، ۳- جلوگیری از تخریب شدید سرزمین در راستای کنترل کانون‌های داخلی (مدیریت زمین‌های کشاورزی و تثبیت ماسه‌های روان)، ۴- تخصیص حقاله تالاب‌ها، آبگیرها و پهنه‌های مرطوب در چارچوب مدیریت یکپارچه منابع آب، ۵- تعیین وظایف سازمان‌ها (وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت کشور، وزارت امور خارجه، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری، سازمان حفاظت محیط‌زیست و غیره) و ایجاد هماهنگی‌های لازم، ۶- بازنگری در کارکرد سدها، سیل‌بندها و بندهای خاکی احداث شده روی رودخانه‌ها و آبراهه‌ها، ۷- افزایش بهره‌وری در مصرف آب کشاورزی و ۸- اجرای برنامه‌های بیابان‌زدایی در قالب عملیات تثبیت شن‌ها، نهال کاری و غیره.
- شایان ذکر است که برای مقابله با گردوغبار، یک برنامه جامع مدیریتی و اجرایی برای سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۱۰ با همکاری دستگاه‌های عضو ستاد ملی سیاست‌گذاری و هماهنگی مدیریت پدیده گردوغبار با هدف اثربخشی بالا و هزینه کم، با تعیین اعتبار مورد نیاز و نوع وظایف دستگاه‌های عضو، تبیین و ابلاغ شده است. در این برنامه چهار سیاست شامل ۱- کاهش فشار بهره‌برداری از منابع زیستی در مناطق غبارخیز و پیشگیری از توسعه آن‌ها، ۲- ارتقا توان آمادگی، مقابله و سازگاری با پدیده گردوغبار در مناطق غبارخیز و غبارآلود، ۳- ارتقا اعتماد و سرمایه اجتماعی جهت مدیریت مناطق غبارخیز و ۴- ارتقا همکاری‌های بین‌المللی جهت کنترل منشاهای خارجی گردوغبار با مشارکت کشورهای همسایه و استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی، دنبال می‌شود.

نشست "گردوغبار و آلودگی هوا" با سخنرانی آقای دکتر علی درویشی بلورانی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران) و آقای دکتر جمال محمودلی سامانی (مدیر گروه مطالعات آب مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی) و با حضور آقایان دکتر علی محمد طهماسبی بیرگانی (مشاور رئیس سازمان حفاظت از محیط زیست و دبیر ستاد مقابله با گردوغبار) و دکتر سید محمدتقی رئیس‌السادات (دبیر انجمن ژئوپلیتیک ایران) و با شرکت جمعی از کارشناسان و علاقه‌مندان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۶/۲۱ به صورت آنلاین برگزار گردید.

دکتر علی درویشی بلورانی

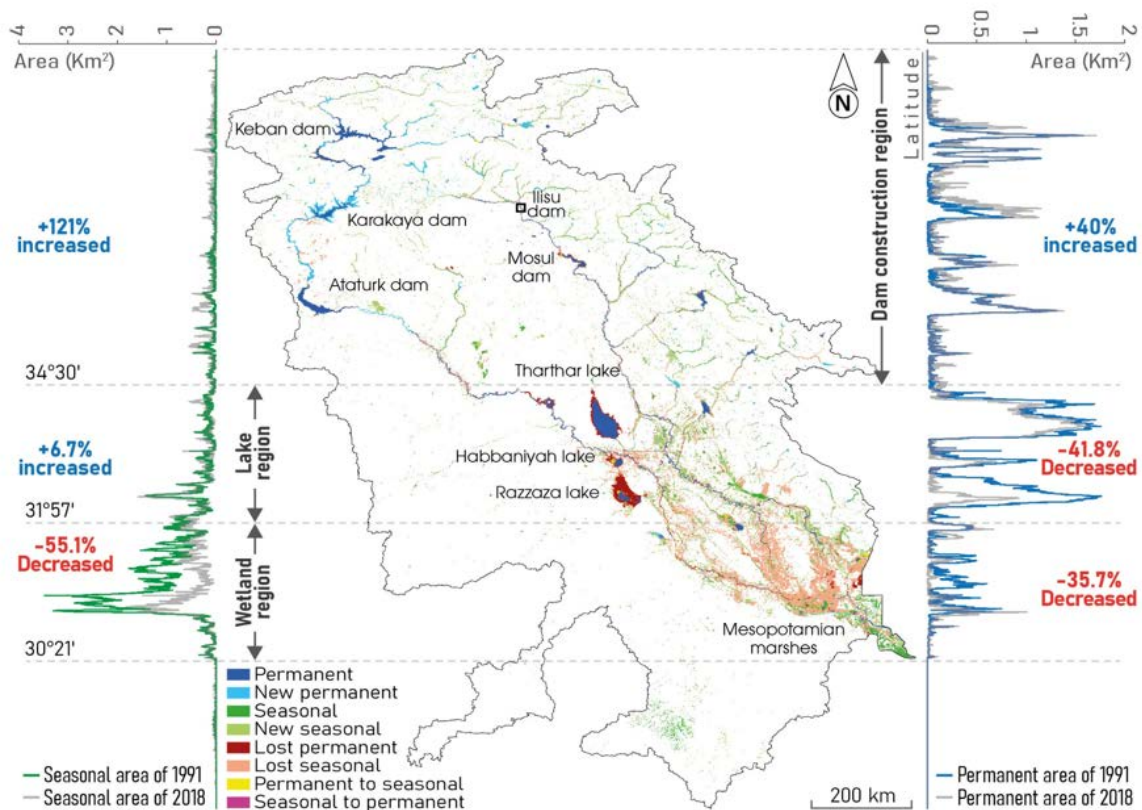
از میان هشت چالش اصلی جهانی در قرن ۲۱، چهار چالش شامل، دگرگونی آب و هوا، جنگل‌زدایی، آلودگی هوا و سلامت به طور مستقیم با موضوع گردوغبار در ارتباط هستند. گردوغبار یک پدیده جهانی است و به صورت همزمان در چند جای کره زمین می‌توان وقوع طوفان گردوغبار را مشاهده کرد. کمربند گردوغبار از شمال شرق چین شروع شده، در آسیا و افریقا امتداد پیدا کرده و به آمریکا می‌رسد. در این کمربند بزرگ جهانی، کمربند گردوغبار آسیا جای دارد که از سوریه شروع و تا یکن امتداد می‌یابد.

در مطالعه‌ای که بر حوزه دجله و فرات در دانشگاه تهران انجام داده ایم، به این نتیجه رسیدیم که به وجود آمدن گردوغبارها در این حوزه پدیده‌ای ناگهانی نیست و ریشه‌ی آن تقریباً به بیش از صد سال می‌رسد که با آنگیری دریاچه رزازا در عراق در سال ۱۹۱۴ شروع و در ادامه به احداث سد ایلیسو در ترکیه در سال ۲۰۱۸ می‌رسد. شکل (۱) فرایند زمانی مهار آب‌های سطحی در این حوزه را از سال ۱۹۱۴ تا ۲۰۱۸ نشان می‌دهد.

با این حال، این پدیده از سال ۲۰۰۰ به بعد بر اثر عوامل انسانی و طبیعی بصورت فزاینده‌ای خودش را نشان می‌دهد. بررسی‌های علمی و پیش‌بینی‌های ما نشان می‌دهد که این پدیده در آینده نیز بسیار ابعاد خطرناکتری به خود خواهد گرفت و این مساله در پایین دست حوزه آبریز دجله و فرات با شدت بسیار بیشتری خودنمایی خواهد کرد. بنابراین لازم است که بحث مدیریت منابع

آب، کنترل کانون های فعال گردوغبار، و ساماندهی و مدرن سازی فعالیت های کشاورزی در این حوزه با برنامه ریزی دقیق توسط افراد متخصص و پژوهشگران خبره بررسی شود. در طی صد سال گذشته سدها و دریاچه های مصنوعی زیادی در این حوزه ساخته شده است و حجم آب بسیار زیادی را کنترل کرده اند که اثرات آن را در پایین دست بصورت گردوغبار به وضوح می بینیم. نتایج جدیدترین پروژه های که انجام داده ایم نشان می دهد که در قسمت بالای حوزه دجله و فرات که منطقه سدسازی است، در سی سال گذشته (۱۹۹۱ تا ۲۰۱۸) آب های دائمی ۴۰ درصد و آب های فصلی ۱۲۱ درصد افزایش داشته است. در قسمت میانی حوزه آب های دائمی ۴۱ درصد کاهش و آب های فصلی ۷ درصد افزایش داشته است. این در حالی است که در قسمت پایینی حوزه آب های دائمی ۳۶ درصد و آب های فصلی ۵۵ درصد کاهش داشته است (شکل ۲). تغییرات آب های دائمی در یک دید کلی بیانگر اثرات سدسازی در این حوزه است و این در حالی است که تغییرات آب های فصلی را می توان به فعالیت های کشاورزی و دگرگونی آب و هوایی نسبت داد.

Darvishi Boloorani et al. 2022

نتایج این کار پژوهشی این نکته را خاطر نشان می سازد که نیاز است، علاوه بر کار بر روی کانون های گردوغبار، نقشه ای مشخص برای بررسی، شناخت و چاره اندیشی لازم برای مهار ریشه های گردوغبار داشته باشیم و این امر مستلزم بهره گیری از تیم های تخصصی و بین المللی برای این امر است که متاسفانه وضعیت کنونی وجود چنین ساختاری را نشان نمی دهد.

در داخل کشور هم لازم می دانم در پایان به این نکته اشاره کنم که بهترین و سریع ترین راهکار این است که برنامه های کاهش خطر و افزایش تاب آوری در مناطق یا گروه های آسیب پذیر را در دستور کار داشته باشیم که متاسفانه در این مورد هم تاکنون ساختار عملیاتی را نمی شناسم.

دکتر جمال محدودلی سامانی

در دو دهه اخیر طوفان‌های گردوخاک مؤثر بر کشور از لحاظ شدت، وسعت و تکرار افزایش یافته است. به طوری که تعداد طوفان‌ها در سال‌های اخیر نسبت به سال ۱۳۹۱ بیش از ۱۰ برابر شده است. این طوفان‌ها را می‌توان به دو نوع طبیعی و انسان‌ساخت طبقه‌بندی کرد که منشأ خارجی و داخلی دارند. از جمله عوامل مستقیم و مؤثر بر این رویداد می‌توان از پارامترهای خاک، پوشش گیاهی و فرم بستر نام برد. عوامل غیرمستقیم نیز شامل افزایش جمعیت، استفاده از منابع طبیعی و سرمایه‌گذاری در آن‌ها، مدیریت نامطلوب منابع آب، تغییرات اقلیم، انرژی، نابودی زیست‌بوم‌ها، مهاجرت و جهانی‌سازی هستند.

بیشتر طوفان‌های گردوغبار در غرب و جنوب غرب کشور با منشأ خارجی رخ می‌دهند. در این منطقه، حوضه آبریز اروندرود قرار گرفته است که با کنترل‌های صورت گرفته در شاخه‌های اصلی آن شامل رودخانه‌های دجله و فرات، کاهش آبدهی رودخانه‌های کارون، کرخه و رودخانه‌های مجاور خارج از حوضه اروند (زهره و جراحی)، کاهش بارندگی به میزان ۱۸ درصد طی ۱۰ سال اخیر و افزایش شدید دما در سال‌های اخیر (افزایش متوسط دما به میزان ۱ درجه سانتی‌گراد در ۱۵ سال اخیر)، این حوضه آبریز را به یکی از مهم‌ترین کانون‌های گردوغبار بدل شده است.

وقوع طوفان گردوغبار اثرات منفی و آسیب‌هایی را به دنبال دارد. در بخش کشاورزی، کاهش تولید و ایجاد ناهماهنگی در مدیریت کشت و برداشت؛ در بخش انرژی و صنعت، افزایش مصرف انرژی و نوسان در تولید صنعتی؛ در بخش سلامت، افزایش بیماری‌های تنفسی و کمک به حمل آلاینده‌های مختلف به مناطق وسیع‌تر، و در حوزه‌های مختلف محیط‌زیست، اثرات منفی بر حوزه انسانی، طبیعی و تنوع زیستی، دریایی و تالاب، جانوری-گیاهی را در پی خواهد داشت. به علاوه، پدیده‌هایی همچون مهاجرت، بیکاری، کاهش فرصت‌های سرمایه‌گذاری اقتصادی، از بین رفتن صنعت گردشگری و غیره از پیامدهای آن خواهد بود.

مهمترین مشکلات مدیریتی و چالش‌های مرتبط با گردوغبار را می‌توان، چندبخشی بودن موضوع، نوظهور بودن پدیده طوفان‌های گردوغبار با منشأ انسان‌ساخت و فقدان شناخت کافی از آن، توزیع وظایف مربوطه در دستگاه‌های مختلف و در نتیجه نبود متولی مشخص، مدیریت نامطلوب در دستگاه‌های مختلف و نبود نظارت کافی و در نهایت، وجود مشکلات اعتباری، دانست.

قوانین و مقررات موجود، سازمان‌های متولی و وظایف آن‌ها را در این مسئله مشخص کرده است. سازمان حفاظت محیط‌زیست، مسئول سیاست‌گذاری، نظارت و کنترل محیط‌زیست است که باید گزارش‌های عملکرد دستگاه‌های مسئول را در راستای مقابله با پدیده گردوغبار، هر شش ماه یک بار به هیئت وزیران (به استناد مواد ۱ و ۱۸ آیین‌نامه هیئت وزیران) ارسال کند که تاکنون شاهد عدم تحقق تکالیف سازمان به نحو مقتضی هستیم. وزارت امور خارجه، پیگیری انعقاد موافقت‌نامه‌ها و پروتکل‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در زمینه منابع آب مشترک و ایجاد رابطه و هماهنگی بین کشورها بر مقوله‌های آب و محیط‌زیست منطقه را بر عهده دارد که تاکنون عملکرد ضعیف آن در این مقوله مشهود است. سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور نیز همکاری و هماهنگی با سازمان‌ها و دستگاه‌های ذی‌ربط، انجام مطالعات و شناسایی کانون‌های بحرانی و امور مربوط به بیابان‌زدایی را بر عهده دارد. بر اساس وظایف تعیین شده، این سازمان بیشترین مسئولیت اجرایی را بر عهده دارد (مانند نهال‌کاری، تثبیت خاک و مالچ‌پاشی و ...) که البته بسیار دشوار و پرهزینه است.

برای ریشه‌یابی این ضعف عملکرد باید قوانین مرتبط با طوفان‌های گردوغبار آسیب‌شناسی شود. نداشتن جامعیت کافی و برخورد جزئی با موضوع طوفان‌های گردوغبار، ضعف ضمانت اجرایی و استحکام کافی در مقررات مربوطه، عدم امکان پیگیری آیین‌نامه‌های مصوب در بلندمدت، ارائه راهکارها بر مبنای بیابان‌زدایی و احیای پهنه‌های آبی و ایجاد نیاز به منابع آبی و احتمال تشدید بحران، مکلف نمودن دولت در قوانین موضوعه به جای مکلف نمودن سازمان مشخص (ابهام زایی)، عدم تدوین راهکارهای قانونی

در راستای برنامه‌ی بلندمدت مدون و همچنین عدم ارتباط بین راهکارهای ارائه شده از جمله مواردی است که موجب عملکرد ضعیف نهادهای متولی گشته است. بنابراین عملکرد ضعیف در مدیریت گردوغبار به نبود اسناد بالادستی محکم، جامع و مخصوص در این زمینه، چندبخشی بودن موضوع و توزیع وظایف مربوطه در دستگاه‌های مختلف و در نتیجه نبود یک متولی مشخص، مدیریت نامطلوب در دستگاه‌های مختلف، نبود نظارت کافی و سرانجام وجود مشکلات اعتباری برمی‌گردد.

با ریشه‌یابی موضوع، می‌توان راهکارهایی مدیریتی و حاکمیتی برای مقابله با پدیده گردوغبار پیشنهاد داد. این راهکارها عبارتند از:

- ۱- تصمیم‌سازی فرامرزی در راستای کنترل کانون‌ها (وزارت خارجه، سازمان محیط‌زیست و سازمان‌های بین‌المللی) با تمرکز بر حوضه غرب و جنوب غرب کشور؛
- ۲- بررسی و اجرای راه‌های کاهش آثار و آسیب طوفان‌ها در بخش‌های سلامت، اجتماعی، اقتصادی و غیره (همزمان با برنامه کنترل کانون‌های گردوغبار)؛
- ۳- جلوگیری از تخریب شدید سرزمین در راستای کنترل کانون‌های داخلی (مدیریت زمین‌های کشاورزی و تثبیت ماسه‌های روان)؛
- ۴- تخصیص حقالب‌ها، آبگیرها و پهنه‌های مرطوب در چارچوب مدیریت یکپارچه منابع آب؛
- ۵- تعیین وظایف سازمان‌ها (وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت کشور، وزارت امور خارجه، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری، سازمان حفاظت محیط‌زیست و غیره) و ایجاد هماهنگی‌های لازم؛
- ۶- بازنگری در کارکرد سدها، سیل‌بندها و بندهای خاکی احداث شده روی رودخانه‌ها و آبراهه‌ها؛
- ۷- افزایش بهره‌وری در مصرف آب کشاورزی؛
- ۸- اجرای برنامه‌های بیابان‌زدایی در قالب عملیات تثبیت شن‌ها، نهال‌کاری و غیره.

بر اساس آنچه گفته شد، به طور خلاصه لازم است که تفکیک بین طوفان‌های گردوغبار طبیعی و انسان‌ساخت، توجه به نوع فعالیت‌های انسانی به عنوان منشأ و یا عامل اثرگذار، توجه به نقش تغییر اقلیم (به عنوان عامل انسان‌ساخت)، اولویت‌بندی کانون‌های منشأ برای مقاصد سیاست‌گذاری، مدیریت صحیح و جامع زمین و منظر (آمایش سرزمین)، تأکید بر راهکارهای مبتنی بر سازگاری نسبت به راهکارهای کنترل در مواجهه با طوفان‌های گردوغبار، توجه به نقش دستگاه‌های سیاست‌گذاری، نظارتی و اجرایی در کاهش آثار ثانویه طوفان‌های گردوغبار و درک جامع و درست مؤلفه‌های مختلف اثرگذار سرلوحه اقدامات آتی ما در مواجهه با پدیده گردوغبار باشد.

دکتر علی محمد طهماسبی بیرگانی

در مطالعه‌ای که سازمان محیط‌زیست بر کانون‌های گردوغبار انجام داده است، کانون‌های داخلی گردوغبار کشور شناسایی شده است که مساحت کل آن به حدود ۳۴،۶ میلیون هکتار با مقدار غبارخیزی ۴،۲ میلیون تن ذرات با قطر کمتر از ۱۰ میکرون و مقدار غبارخیزی ویژه ۱۲۲ کیلوگرم در هکتار در سال، می‌رسد. علاوه بر کانون‌های داخلی، ۸ کلان کانون خارجی گردوغبار نیز شناسایی شده است که در مجموع حدود ۲۷۰ میلیون هکتار وسعت دارند و سالانه ۱۴۷ میلیون تن ذرات با قطر زیر ۱۰ میکرون از این کانون‌ها گسیل می‌شود که غبارخیزی ویژه آن ۵۴۰ کیلوگرم بر هکتار در سال است. بنابراین تاثیرپذیری کشور از گردوغبار

با منشا خارجی در مقایسه با گردوغبار با منشا داخلی بسیار زیادتر است. برای کانون‌های برون مرزی، یک برنامه عمل منطقه‌ای با دو زیرمجموعه برای منطقه شرق و شمال شرق ایران و منطقه غرب و جنوب غرب تهیه شده است. در این برنامه، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی در دو حوزه بسترسازی و حوزه مدیریتی- اجرایی گنجانده شده و ملاک عمل اقدامات آتی در منطقه است.

همچنین برنامه‌ی جامع مدیریتی و اجرایی از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۱۰ با همکاری تمام دستگاه‌های عضو ستاد ملی سیاست‌گذاری و هماهنگی مدیریت پدیده گردوغبار و بر اساس تجربه چند سال گذشته و با هدف اثربخشی بالا و هزینه کم، با تعیین اعتبار مورد نیاز و نوع وظایف دستگاه‌های عضو، تبیین و ابلاغ شده است. در این برنامه چهار سیاست شامل ۱- کاهش فشار بهره‌برداری از منابع زیستی در مناطق غبارخیز و پیشگیری از توسعه آن‌ها، ۲- ارتقا توان آمادگی، مقابله و سازگاری با پدیده گردوغبار در مناطق غبارخیز و غبارآلود، ۳- ارتقا اعتماد و سرمایه اجتماعی جهت مدیریت مناطق غبارخیز و ۴- ارتقا همکاری‌های بین‌المللی جهت کنترل منشأهای خارجی گردوغبار با مشارکت کشورهای همسایه و استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی، دنبال می‌شود.

برای مثال در برنامه کلان ابلاغی به وزارت جهاد کشاورزی، این وزارتخانه به مدیریت و کاهش خسارات ناشی از گردوغبار به منابع زیستی و اقتصادی از طریق ۱- اجرای عملیات حفاظت، قرق، مدیریت چرا و اصلاح پروانه‌های چرای دام در محدوده کانون‌های غبارخیز، ۲- کشاورزی حفاظتی با مشارکت جوامع محلی با اولویت کانون‌های بحرانی غبارخیز، ۳- استفاده از گونه‌های بومی اقتصادی و سازگار با کم‌آبی با مشارکت جوامع محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد، ۴- تغییر الگوی کشت به گیاهان چندساله کم‌آب‌بر در مناطق غبارخیز با مشارکت زارعین و ۵- مدیریت روان‌آب‌ها در مراتع دارای پتانسیل تولید گردوغبار به منظور توسعه پوشش گیاهی با مشارکت دامداران محلی، ملزم شده است. سازمان حفاظت محیط زیست به نظارت بر مناطق تحت مدیریت و انجام هماهنگی‌های میان دستگاه‌های عضو ستاد از طریق ۱- نظارت عالی بر عملیات مدیریتی و اجرایی دستگاه‌های عضو و گزارش‌گیری و انعکاس به هیئت دولت، ۲- راهبری و هماهنگی تدوین برنامه اقدام مشترک میان مدت و بلندمدت دستگاه‌های عضو ستاد، ۳- راهبری و هماهنگی تدوین برنامه اقدام مشترک با کشورهای همسایه، ۴- عملیاتی کردن طرح توسعه و تجهیز ایستگاه‌های پایش گردوغبار و ۵- کنترل و مدیریت چرای دام در مناطق تحت مدیریت با حاکمیت غبارخیزی، مامور شده است.

دکتر سید محمدتقی رئیس‌السادات

موضوع گردوغبار علاوه بر جنبه‌های بیان شده، باید از منظر ژئوپلیتیک و امنیت محیط‌زیست نیز بررسی شود. متأسفانه در کشور ما تا زمانی که مسئله‌ای امنیتی و بحرانی نشود به هشدارهای کارشناسان و دانشگاهیان توجه نمی‌شود. طی یک و نیم دهه اخیر برخاسته از دگرگونی‌های اقلیمی، خشکسالی‌های پیاپی، تغییر الگوی بارش، ناکارآمدی مدیریت جاری منابع آب، افت سطح آب آبخوان‌ها، تغییر مسیر رودها، نابودی رستنی‌ها و ... محیط‌زیست بسیاری از جوامع به ویژه کشورهای خشک و نیمه‌خشک به شدت شکننده شده و هزینه‌های کلان جانی و مالی بر این کشورها تحمیل شده است. پدیده گردوغبار با آغاز فصل گرما، بخش‌هایی از جنوب غربی آسیا و حدود بیست استان ایران را تحت تاثیر قرار می‌دهد. بیشترین خاستگاه گردوغبار برون مرزی است. کشورهای اردن، عراق، سوریه و عربستان عمده خاستگاه‌های برون مرزی گردوغبار در منطقه هستند. کشورهایی که عموماً

دچار جنگ و بی‌ثباتی‌های داخلی هستند. همکاری سه کشور عراق، ایران و عربستان در قالب سازمانی منطقه‌ای برای پیکار با این پدیده گریزناپذیر است. از این رو دیپلماسی زیست‌محیطی می‌تواند زمینه‌ساز تشکیل یک سازمان ژئوپلیتیکی منطقه‌ای شود، که ایران می‌تواند پیشگام آن باشد. از سوی دیگر بررسی نتایج فعالیت‌های انجام گرفته و پیگیری بندهای توافق‌های بین‌المللی می‌تواند بسیار راهگشا باشد.